

SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ GYERMEKEK KÖRNYEZETTUDATOSSÁGÁNAK FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI ERDEI ISKOLAI PROJEKTBEN

KÖVECSESNÉ DR. GÓSI VIKTÓRIA,

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM APÁCZAI CSERE JÁNOS KAR TANÁR-ÉS TANÍTÓKÉPZŐ
TANSZÉK, gosi.viktoria@sze.hu

ABSZTRAKT

Az erdei iskolák és az azokhoz hasonló komplex környezeti nevelési projektek szerepe napjainkban vitathatatlan. A tanulás élményszerű, közvetlen tapasztalásra, cselekedtetésre épülő formái tudják csak elősegíteni az ismeretek rögzítésén, elmélyítésén, az új ismeretek játékos módon történő elsajátításán túl az érzelmi viszonyulások kialakítását, mélyítését. A sajátos nevelési igényű tanulók esetében számos olyan környezetpedagógiai módszert tudunk alkalmazni, amelyek hatékonyabbá tehetik a mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzdő tanulók környezeti ismereteinek feldolgozását, környezeti attitűdjeinek hatékony fejlesztését. A tanulmány egy olyan akciókutatás kezdeti lépéseit mutatja be, melynek célja a sajátos nevelési igényű tanulók környezettudatos magatartásának fejlesztése.

Kulcsszavak: környezeti nevelés, kooperatív tanulás, SNI, környezeti attitűdök, tanulási környezet, erdei iskola

BEVEZETŐ

Napjainkban a fenntarthatóságra és a környezettudatos magatartásra nevelés meghatározó feladattá vált a köznevelési intézményekben. Ezen nevelési – oktatási feladatok hatékony megvalósítását nem csupán a környezeti kihívások, az emberiség előtt álló globális problémák teszik szükségsszerűvé, hanem a digitális kultúrából adódó számos jelenség. Gyarmathy Éva A diszlexia a digitális korszakban című könyvében elemzi részletesen, hogy az írásbeliség kultúrája és a digitális kultúra hogyan válik szét az iskolában, ami az agyféltekék összehangolt működésének sem kedvez, ezzel számos részképesség zavarnak, tanulási nehézségnek, problémának is forrása. (Gyarmathy, 2012) A megoldást a két agyféltekét összehangoló módszerek, tevékenységformák alkalmazása jelentheti. Ilyen például a ritmus, a mozgás, a zene, a

képzőművészet beillesztése akár a matematika órákba, vagy az egyensúlygyakorlatok, logikai játékok, projektoktatás, kooperatív tanulás beillesztése folyamatosan, nem véletlenszerűen valamennyi tanulási folyamatba.

További probléma a természethiányból következő pszichés betegségek gyakoriságának növekedése, az ezzel párhuzamba hozható egészségügyi problémák, az érzelmi intelligencia hanyatlása, a környezet és emellett az embertársak iránt érzett felelősség, törődés háttérbe szorulása.

A környezeti nevelés minden embert, tanulót érintő tevékenység. Azon tanulók is ide tartoznak, akik valamilyen tekintetben különleges bánásmódot igényelnek. Sok esetben az SNI tanulók számára a környezeti és fenntarthatóságra nevelés kissé szűkre szabott. Egy, a tanulásban akadályozott tanulók számára készített természetismeret tankönyvet tanulmányozva is látható volt, hogy mind az 5. osztályos, mind pedig a 6. osztályos könyvben szinte alig fedezhető fel természetvédelemre, környezettudatosságra, vagy a fenntarthatóságra vonatkozó tartalom. A 6. osztályos tankönyvben kedvezőbb a helyzet, itt az erdő, madár és vadvédelem mellett helyet kap az erdő hármaskörének bemutatása, illetve alternatív energiaforrások bemutatása. A környezeti nevelés során olyan környezetpedagógiai módszereket alkalmazhatunk minden korosztálynál, illetve a különleges bánásmódot igénylő gyermekeknél is, melyek megoldást jelentenek a korábban bemutatott problémákra. A tevékenységközpontú, kooperativitásra, projektpedagógiára épülő oktatási módszereket hatékonyan tudjuk alkalmazni a fejlesztőpedagógiában, gyógypedagógiában is.

1.A KÖRNYEZETTUDATOSSÁGRA NEVELÉS ÉRTELMEZÉSE

1.1.A környezeti -és fenntarthatóságra nevelés célja, sajátosságai

„A környezeti nevelés egy folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik fel, amely ismeri legtágabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Ismeretekkel, készségekkel, attitűdökkel, motivációval és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségekben dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásain és az újabbak megelőzésén”.(Vásárhelyi – Victor, 2010, 33)

A környezeti nevelés célja – a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia szerint - a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése. Messzebb tekintve a környezeti nevelés a bioszféra - s benne az ember - megőrzését, fenntartását célozza. Célja a természetet, az épített és társadalmi környezetet, az embert tisztelő szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozása. (Vásárhelyi-Victor, 2003)

Napjainkra a környezeti nevelés olyan változásokon, fejlődésen ment keresztül, melynek következménye, hogy csaknem mindazt tartalmazza, amit a fenntarthatóság eszméje megfogalmaz, amit annak pedagógiai gyakorlata megkíván. A fenntarthatóságra nevelés központi gondolata a „környezeti polgárrá” nevelés, és ezen belül a fenntartható fejlődés (felelősség a jövő generációkért) és a fenntartható fogyasztás érdekében szükséges magatartásminták, értékek és életviteli szokások megtanítása. (Havas, 2001)

A környezeti nevelés magában foglalja a környezet aktív megismerését, a rendszerben való gondolkodást, a holisztikus szemléletmódot, a felelősségteljes döntések meghozatalához szükséges készségek, képességek kialakítását. Mindez a környezetről – környezetben – környezetért hármaskör egység köré épül. (Schróth, 2004, 16) Jelenti a természeti és mesterséges környezettel kapcsolatos ismeretek megszerzését, mindezt a környezettel megvalósuló közvetlen kapcsolatban, életszerű helyzetekkel, valós problémákkal, továbbá a környezetért való tenni akarást és felelősségteljes magatartást.

Ma a környezeti nevelés során integráltan jelenik meg az ökológia és humánökológia, ami azért is lényeges szempont, mert kizárólag az ember biológiai és társas-társadalmi természetének sajátosságaira építve történhet az értékrend, az életmód, az erkölcsi és életviteli értékek formálása. (Gulyás-Havas, 2003) Havas Péter úgy fogalmaz, hogy a környezeti nevelés „*integráló szempont, amely tantárgyakat egybekapcsol a közös illetékesség, a szakmai – szaktárgyi kapcsolatok alapján. Rendező elv, amely különböző tanulói tevékenységeket segít megfelelő mintázatokba elhelyezni, összhangba hozva az iskolai intézményes és nem intézményes nevelő hatásokat, továbbá az összehangolást segítő értelmezési keret, amelyben arányosan és harmonikusan elhelyezkedhetnek szakkörök és tantárgyi blokkok, közösségek tevékenysége és az intézményt körülvevő- fenntartó közösségek szempontjai, érdekei is egyeztethetőkké válnak.*” (Havas, 1994, 21)

A fellelhető szakirodalmak és a környezeti nevelés szakértőinek munkái (Havas P. 1994, Kovátsné Németh Mária 1997, 2010, Joy Palmer – Philip Neal 2000, Schróth Á. 2004, Vásárhelyi - Victor 2003, 2010) alapján összefoglalható, hogy a környezeti nevelés egyszerre *globális és lokális*, a helyi környezeti gondok megláttatása révén a tágabb összefüggéseket feltérképezve mutatja meg a globális problémákat is. A környezeti nevelés társadalmi ügy. Egyik fő feladata segíteni a különböző társadalmi csoportok környezeti konfliktusainak kezelését.

A környezeti nevelés csak együttműködésben, egy hálózatban kezelhető probléma, az iskola, a család, az egész társadalom közös feladata, felelőssége. Jellemzője, hogy *rendszer szemléletre nevel*, megmutatva, hogy a különböző környezeti, társadalmi, és gazdasági jelenségek és problémák összefüggnek egymással.

Ebből adódik, hogy *teljes*, mintsem *részleges*, hiszen több műveltségi területre kiterjedő feladat. A környezeti nevelés mellett, hogy *holisztikus*, ugyanakkor *analitikus jellegű* is egyben, továbbá az *alternatív gondolkodást elősegítő* folyamat. Az *élethosszig tartó folyamat* során a fenntarthatóság elveit figyelembe véve koncentrálni a *jelen* problémákra és a *jövőre* egyaránt.

Lényeges vonása továbbá, hogy a *testi – lelki egészség*, a *viselkedés* - és *környezetkultúra* komplex tevékenységrendszerének segítségével kialakul az ember harmóniára való törekvése önmagával, a természeti és mesterséges környezettel, az embertársakkal való viszonyok során. (Kovátsné Németh Mária, 1997,9)

Összegzőként megállapítható tehát, hogy a nevelés - oktatás egyik központi feladata az, hogy olyan fiatalokat bocsásson ki a falai közül, akik nyitottak a világra, képesek az önfejlesztésre, az élethosszig tartó tanulásra, a korrekcióra, képesek felzárkózni az új követelményekhez, képesek megoldásokat találni az aktuális problémákra. Mindezt messzemenően segíti a környezeti nevelés módszertanával, hiszen előtérbe helyezi a tanulási folyamatban való aktív részvételt, a tanítási – tanulási technikák, oktatási módszerek gazdag tárházát kínálja, hangsúlyozva a gyakorlati tevékenységek és közvetlen tapasztalatok jelentőségét.

1.2.A környezeti nevelés módszertani sajátosságai

A környezeti nevelés jellegéből adódóan igényli a változatos, a témát több oldalról megközelítő oktatási módszerek, technikák alkalmazását. A környezeti nevelés korszerű elveinél fontos szempont az élményszerűség, a közvetlen érzékszervi tapasztalatszerzésen alapuló ismeretszerzés, a színesség, a játékosság, a megfelelő motivációs bázis biztosítása a tanulók számára, hiszen ez lehet a tanulás, az információfeldolgozás alapja, kiinduló pontja. Lényeges a foglalkozások megtervezésénél a konkrét élettapasztalatok, élethelyzetek beépítése a tanórán/erdei iskolában feldolgozásra kerülő ismeretkörökbe, továbbá a környezettel kapcsolatos erkölcsi szituációk átélhetősége.

A módszertani tervezésnél figyelembe kell venni azt a gondolatsort is, amit a XX. század elején vallottak. „*Csak azt tudjuk védeni, amit ismerünk, amihez élményünk kapcsolódik, amit megszerettünk.*” (Kovátsné Németh Mária, 2010, 31) A magatartásformáláshoz, a környezeti attitűdök fejlesztéséhez szükségszerű mindezeket az elveket követnünk.

A szerepjátékok, a mozgásos, illetve zenei feladatok beiktatása életszerűvé, és élményszerűbbé teszi a tanórákat, erdei iskolai foglalkozásokat. Mindezeket támogathatjuk sokféle forrás (irodalom, képzőművészet, zene) felhasználásával, a változatosság biztosításával.

Az esetelemzések, problémahelyzetek sokoldalú megközelítése fejleszti a tanulók reflektív, kritikai gondolkodását, érzékenységet a problémák iránt. Lényeges szempont a módszerek és tevékenységformák megtervezésénél annak ismerete, hogy milyen a tanulók érdeklődése, hogyan tudjuk azt felkelteni, hogyan tudjuk kutató, felfedező vágyukat kielégíteni. További szempont a tanulók öntevékenységre történő alapozás, mely integrált tudás közvetítésével kell, hogy megvalósuljon.

1.3.A környezeti- és fenntarthatóságra nevelés oktatási stratégiája: a projektoktatás

A környezeti nevelés során a projektoktatás olyan lehetőségeket teremt, melyben minden, a korábbiakban felsorolt alapelv érvényesülhet. „A projektoktatás egy új oktatási stratégia, amely kiválóan alkalmas a tanulás tanulására. A projektoktatás olyan célközpontú oktatási stratégia, amely a sajátos célok elérését, a valós életet integráló tanulási tartalommal, a komplex szemléletmódot segítő, a tevékenység-központú, feladatorientált tanulói tevékenységet biztosító szervezési formákkal, módszerekkel, technikákkal, eszközökkel, az iskolai keretet kitágítva természetes tanulási környezetben valósítja meg, és az eredményeként létrejött projekt további célok megvalósítását motiválja. (Kovátsné, 2006,75) A projektoktatás lényeges jellemzői közé tartozik, hogy a fent említett stratégia jellegéből adódóan lehetőség van az indirekt hatásrendszer érvényesülésére. Lehetővé válik az alapvető szociális kritériumok gyakoroltatása, a demokratikus közélethez szükséges készségek elsajátítása. A tanulás a gyermek aktív, alkotó részvételével örömteli tevékenységgé válik, a tanulás eredményeként önálló, egyéni szemlélet, kultúra születik, további célok megfogalmazására késztet, továbbá eszköztára lényegesen gazdagabb, mint a hagyományos tanítási – tanulási folyamat eszköztára. A projektoktatás módszereit Kováts - Németh Mária foglalta össze az Erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig című könyvében. Az első csoportba kerültek a *személyes célok megismerését elősegítő módszerek*, mint a beszélgetés, heurisztikus beszélgetés, vita, tanulói kiselőadás, szerepjáték, elbeszélés, hangos gondolkodás, támogatott felidézés, fogalmi térkép. A második csoport *az önállóságot, kreativitást, kutatást elősegítő módszerek*. Ilyen a megfigyelés, kísérlet, mérés, gyűjtés, elemzés, tervezés, vizsgálat, adatfeldolgozás, elemzés összehasonlítás, rendszerezés, kutatás, kérdőíves felmérés, interjúk, exploráció, terepkutatás, alkotás, esettanulmány, tanulási szerződés, házi feladat, hatásvizsgálat. A harmadik csoportot *az együttműködést feltételező módszerek alkotják*, mint a szerepjátékok, projektmódszer, kooperatív eljárások, szituációs, dramatikus helyzetgyakorlatok, tanulmányi kirándulás, vetélkedő, verseny, tárlatvezetés, rendezvények szervezése. (Kováts – Németh, 2010, 211) Természetesen ezek a csoportok nem egymást kizáró kategóriák. Egy módszer éppúgy szolgálhatja a személyes célok megismerését, mint a kreativitást és az együttműködést. Ez a csoportosítás azt szemlélteti, hogy melyik módszer mire alkalmas a leginkább.

Mindezen módszerek alkalmazása a projektmunka során hatékonyan járul hozzá a holisztikus szemléletmód formálásához, az ennek megfelelő világkép kialakításához, a kritikus gondolkodás fejlesztéséhez, a szociális és tanulási készségek elsajátításához, továbbá az értelem és érzelem egyensúlyát biztosítja.

A projektoktatás mindezek mellett a nyílt oktatás klasszikus változatának tekinthető. Hiszen ennek során az oktatás tartalmának, menetének, szervezési és módszerbeli megoldásainak, az alkalmazott eszközöknek, az elvárt eredményeknek, valamint ezek értékelési módjainak a meghatározásában a tanulónak is döntő szava van. (Nádasi, 2003,24) A projektoktatás során megvalósuló tanulási folyamat ezáltal a spontán, természetes, latens tanulási folyamathoz több elemében hasonlíthat, hiszen olyan cél érdekében tevékenykedhetnek a tanulók, mely számukra vonzó, érdekes; választhatnak a társas vagy egyéni tanulási körülmények között; a páros vagy csoportos tanulás esetén azokkal dolgozhatnak együtt, akikkel szívesen is teszik; az oktatás időbeli körülményeinek alakításában döntő szavuk lehet, továbbá nem arra koncentrálnak, hogy milyen külső követelményeket kell a folyamat végére teljesíteni, hanem a projekt kidolgozása során a belső motivációra épülő tanulás természetes következmény.

2.AZ ERDEI ISKOLA, MINT KOMPLEX KÖRNYEZETI NEVELÉSI PROJEKT

„A természet titkait kifürkészni, megérteni a természettudományos tantárgyak hívatottak. Ám, ha megfejtjük a titkot, elvesz a varázslat. A természet varázsa pedig nem más, mint az érzékeny lélekben megszülető öröm. Ezért fellelni a titkot, átérezni a titokzatosságot, megsejteni valamit a talányokból, rejtelmes cselekvésekkel, különös helyzetekkel, helyszínekkel, érdekes emberekkel, szinte varázsigének ható kifejezésekkel ismerkedni olyan élmény lehet, mely olykor fontosabb, mint a rejtélyre adott pontos válasz.” (Lehoczky János)

Az erdei iskola kiváló helyszín az interaktív, élményszerű környezeti neveléshez. Maga az erdei iskola kifejezés nagyon komplex fogalom. Bármely oldalról közelítjük meg, azt mondhatjuk, hogy minden korosztály számára kikapcsolódást nyújt, élményt, játszva tanulást a hétköznapi agyonhajszolt életmódja mellett, melyre egyre nagyobb szükség van az elgépiesült, rohanó, környezetszennyezett világban. Az erdei iskola fogalmát – bár sok esetben hajlamosak szinonim fogalomként használni – el kell különítenünk a tanulmányi kirándulás, a terepgyakorlat, a szaktábor, a témahét, a környezetvédelmi akció fogalmától. A 2001. márciusi Erdei Iskola Műhelysorozaton és konferencián fogadták el Lehoczky János után az erdei iskola programban hivatalosan is használt fogalmat, mely szerint *az erdei iskola sajátos, a környezet adottságaira építő nevelés- és tanulásszervezési egység. A szorgalmi időben megvalósuló, egybefüggően többnapos, a szervező oktatási intézmény székhelyétől különböző helyszínű tanulásszervezési mód, amely során a tanulás a tanulók aktív, cselekvő, kölcsönösségen alapuló együttműködésére épít. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosan és szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített szociokulturális környezetéhez. Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció.”* (Kosztolányi 2002, 15) Az erdei iskolában a tanulás tárgya ember és környezete kapcsolatának és az ehhez kapcsolódó összefüggésrendszernek a feltárása.

Hortobágyi Katalin (1993) munkájában úgy jelenik meg az erdei iskolai tanulásszervezés, mint komplex pedagógiai vállalkozás, az iskolai innováció egy sajátos modellje, a környezeti nevelés legalkalmasabb terepe, kiváló közösségformáló és szocializációs nevelési lehetőség, színtere a közvetlen, gyakorlatias tevékenységek útján történő gyermeki megismerésnek és ihletője művészi alkotások megszületésének is. Olyan tanulásszervezési forma, mely az iskola tantervének integráns részét képezi, ahol a megismerés tárgya mindig az erdei iskola helyszínének természeti, épített és szociokulturális környezete, a program megvalósítása a tanulók aktív, cselekvő tevékenységére épít, ahol az ismeretszerzés folyamatát elsősorban kooperatív tanulási technikákra, a projektmódszer alkalmazására építi, továbbá kihasználja az együttes tevékenységekben rejlő szocializációs lehetőségeket.

2.1. Reflexiók a Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpontban végzett hatásvizsgálatok eredményeire

Korábbi kutatásaink (Kövecsesné, 2009) során azt a célt tűztük ki, hogy az Erdőpedagógia projekt (Kováts – Németh 1997, 2010) több szempontú vizsgálatával, változatos módszereket alkalmazva mutassuk be a projekt hatékonyságát, megnézzük, hogy a projektben való részvétel milyen magatartásbeli, attitűdbeli, tudásbeli változásokat eredményez a tanulóknál. Vizsgálataink során kérdőíves adatgyűjtést, attitűdvizsgálatot, a tanulók munkáinak elemzését és fogalmi térképek készítését választottuk a kutatás módszeréül. Hipotéziseink igazolását a négy kutatási módszer együttes alkalmazásával, eredményeik bemutatásával végeztük.

Vizsgálataink eredményei szépen szemléltették az öt napos erdei iskolai projekt rövid illetve hosszú távú pozitív hatásait a tanulók környezettudatosságának változásában. Mind a kérdőíves felmérés, mind az elkészült fogalmi térképek, mind a tanulók által készített versek, fogalmazások hűen tükrözték az Erdőpedagógia Projekt programjainak hatékonyságát. A fogalmi térképeken az erdőhöz kapcsolódó

fogalmak mennyiségi és minőségi gyarapodása szépen mutatta a tantúra, a gyógynövényprojekt, a múzeum, tárlatvezetés eredményességét. A fogalmak gyarapodásával a szintek is bővültek, egyre mélyebb fogalmi térképek készültek, és a különböző szinteken is egyre több asszociáció volt felfedezhető. A fogalmi térképek az erdei iskola utolsó napján és öt hónappal később számos elemmel bővültek, köztük az új, az erdei tantúrán megismert, főleg az adott tájegységre, az erdei ökoszisztémára jellemző fa, madár, állat, gomba, és növényfajokkal, gyógynövényekkel, vagy az erdő szintjeihez kapcsolódó fogalmakkal, melyeket nemcsak a múzeum, tárlatvezetés során ismerhettek meg a tanulók, hanem a tanösvényen, a vadlesen, illetve az éjszakai túrán is.

A tanulók által megfogalmazott versekben is szépen megjelentek azok a szabályok, normák, melyeket a túrák során megbeszéltünk, gyakoroltunk, amikor elkészítettük az erdei viselkedési szabályok gyűjteményét. A gyermekversek szépen tükrözték azokat az ismereteket is, melyek a fenntartható fejlődéssel, a környezetvédelemmel voltak kapcsolatosak.

Az erdei iskolát követően öt hónappal később megvalósuló adatfelvételtől az is kiderült, hogy a válaszadók jelentős hányada vélte úgy, hogy öt hónap elteltével is hasznosítani tudja az erdei iskolában megszerzett ismereteket, tapasztalatokat, melyek leginkább abban nyilvánulnak meg, hogy a diákok a tanulásban, környezetismeret órán tudják felhasználni az erdei iskolában megszerzett tapasztalatokat. Sokan a hulladékgyűjtéssel és a takarékoskodással kapcsolatosan alkalmazzák a megszerzett ismereteket, jobban figyelnek környezetükre, a természetre. A válaszok egy része pedig azt mutatta be, hogy a megszerzett tapasztalatok, benyomások által a gyerekek nyitottabbá váltak a természet felé, jobban érdeklődnek a természet iránt, gyakrabban kirándulnak.

A kérdőíves vizsgálatban a gyermekek pozitív magatartásváltozásáról tudtunk meggyőződni. Az erdei iskolai program után a megkérdezett tanulók fele válaszolta azt, hogy véleménye szerint változott a viselkedése a program hatására. Mindezt megerősítette, hogy az erdei iskolát követően öt hónappal hasonló arányban válaszolták ugyanezt.

A gyermekek válaszait figyelembe véve a magatartásváltozás több ponton volt követhető. A válaszok között a program végén és az öt hónappal későbbi mérés során is megjelent az állatok, növények megóvása mellett az energiatakarékosságra való törekvés, a szelektív hulladékgyűjtés, a védett növényekre, állatokra való odafigyelés, az erdei viselkedési szabályok betartása, a természet iránti fokozottabb érdeklődés. Azt is megfogalmazták, hogy a természetről, erdőről való tudásuk jelentősen gyarapodott.

Jelentősen növekedett azon tanulók száma is a projekt végén, akik úgy gondolták, hogy még többet tudnának tenni a környezet megóvása érdekében.

Vizsgálataink igazolták, hogy az erdei iskolai tanulásszervezésnek nagyon fontos szerepe van a környezeti nevelésben. Az erdei iskolák létjogosultságát az is mutatja, hogy az erdei iskolát követően öt hónappal később a tanulók 83,6 %-a azt gondolta, hogy fontosnak tartja, hogy a gyerekek erdei iskolába menjenek. A kérdőívben szereplő indokaik szerint nem csak azért, mert nagyon sokat tanulhatnak a természetről, fejlődik tudásuk, hanem azért is, mert a városi gyermekek ezáltal a „természet közelébe” kerülnek, így megtanulják megbecsülni, megóvni a természetet, az erdőt. Az okok között fogalmazták meg többek között azt is, hogy azért is fontos az erdei iskola, mert egészséges, és nagyon sok élményt nyújt a gyerekek számára. (Kövecsesné 2009,2015)

2.2 Egy empirikus vizsgálat kezdeti lépései a Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpontban

Korábbi vizsgálataink és több táboroztatási, erdei iskolás élmény irányították a figyelmet az SNI tanulók környezeti nevelésére. Szegregált intézményben tanuló, többnyire tanulásban akadályozott tanulók az elmúlt években több alkalommal vettek részt erdei iskolai projektben Ravazdon. Programvezetőként számos olyan jelenséget figyeltem meg, mely a környezeti tudatformálás mellett pozitív változásokat mutatott például

autista gyermekek állapotának pozitív változása tekintetében is. A 2017-ben kezdődő kutatásban ezen változások nyomon követésére törekszem a környezeti ismeretek, attitűdök, környezettudatos magatartás változásának megfigyelése mellett. A korábbi vizsgálatokhoz hasonlóan az ötnapos projekt rövid, illetve hosszú távú hatásainak vizsgálatára kerül sor komplex metodika alkalmazásával. Az alkalmazott kutatási módszerek között szerepel a beszélgetés, megfigyelés, kérdőíves adatfelvétel, fogalmi térkép készítés, a tanulók alkotó munkáinak elemzése mellett, az egyéni fejlődési utak figyelemmel kísérése gyógypedagógiai kutatási módszerekkel. Mindebben a gyerekeket minden nap tanító gyógypedagógus kollégák vannak segítségemre. A vizsgálat három szakaszban (erdei iskola 1. napján, 5. napján és fél évvel később) valósul meg. Jelenleg a projekt tervezése és a kutatási szakasz előkészítése zajlik.

2.2A projektterv bemutatása

Résztvevők:

Radó Tibor Általános Iskola és Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény (5-6. osztályos gyermekek, 20 fő)
Tanító és gyógypedagógia szakos hallgatók 1-1 fő, erdei iskolai programvezetők, gyógypedagógus kollégák az iskolából

Helyszín: Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont

Időtartam: 5 napos erdei iskolai program 2017. július 3-7.

A kutatás célja:

- A tanulók környezettudatosságának feltérképezése komplex vizsgálati eljárásokkal.
- Az ötnapos erdei iskolai program hatásának vizsgálata, a tanulók attitűdváltozásának követése.
- További cél a kutatás során a SNI tanuló kognitív képességeinek, szociális kompetenciáinak, személyiségfejlődésének nyomon követése.
- A környezetpedagógiai módszerek hatékonyságának feltérképezése a gyógypedagógiában, fejlesztő pedagógiában.

Az 1. számú táblázat bemutatja az 5-6 osztályos tanulók számára megtervezett erdei iskolás projekthét tevékenységrendszerét.

számú táblázat: A projekt programterve (Kövecsesné, 2017)

Az 5 napos erdei iskolai projekt terve 2017. július 3-7.		
Na po k	Program	Módszerek, eszközök, szervezési módok
1.	<i>Délelőtt:</i> Érkezés, elhelyezkedés a szobákban, a heti program megismerése, ismerkedés a programvezetőkkel, önismereti, közösségfejlesztő játékok, erdei iskolai füzet elkészítése (Az első vizsgálati rész: kérdőív, fogalmi térkép készítés) <i>Délután:</i>	Szervezési módok: frontális munka, páros munka, kooperatív csoportmunka, részben egyénre szabott munka, egyéni szabott munka

	Kultúrtörténeti felfedező séta az erdei iskola környékén (IV. Béla kút, Kilátó, Tájház) A séta során: A tájház felfedezése játékos, kutatásra épülő módszerekkel. Mikor éltünk takarékosabban, környezettudatosabban? A XXI. század fogyasztói kultúrájának összevetése a dédszüleink, nagyszüleink életmódjával. Ökológiai lábnyom számítása és a fenntarthatóság kérdései („A Földet nem apáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön”)	Módszerek, tevékenységek: beszélgetés, szerepjáték, játék, kooperatív módszerek: 5 ujjas technika, tudós-írnok technika, szóbontó, fogalmi térkép gondolati térkép, tárlatvezetés, séta, Eszközök: erdei iskolás projektfüzet, feladatlapok, távcső, nagyító, csomagoló papírok, színes formák,
2.	<i>Délelőtt:</i> Reggeli torna: Agykapcsoló torna, mozgásos játékok Az Erdészettörténeti Gyűjtemény felfedezése múzeumpedagógiai játékokkal, eszközökkel Tantúra az tanösvényen. Érzékszervi játékok, vizsgálatok, kutatás a terepen (Odúzó program megismerése) Az erdei életközösség megismerése; jellemző növény-, fa- és állatfajok - madárles (fészkek, odúk megfigyelése), - vadles (állatok megfigyelése, téli etetőhelyek megkeresése stb.) - éghajlati megfigyelések (egész nap): levegőhőmérséklet, talajhőmérséklet mérése <i>Délután:</i> Fűben-fában orvosság – Gyógynövényes projekt Gyógynövények gyűjtése, megismerése. Illatpárna vagy Fűves könyv készítés és teafozós Méhészeti program: Kincsünk a méz! „Megfigyeltem, megmintázom!”- A délelőtti élmények alapján rajzolás, festés, mintázás....) vagy szalvétatechnikával kép készítés fa szeletekre	Szervezési módok: frontális munka, páros munka, kooperatív csoportmunka, részben egyénre szabott munka, egyéire szabott munka Módszerek, tevékenységek: kutatás, vizsgálat, megfigyelés, beszélgetés, plakát készítés, játék, szerepjáték, tantúra, Eszközök: erdei iskolás projektfüzet, feladatlapok, távcső, nagyító, bogárvizsgáló, csomagoló papírok, kitűzők, természet palettája, illatszások, kis műanyag dobozok, festék, ecset, szalvéták,
3.	<i>Délelőtt:</i> Az erdő és az ember, Az erdő életközössége (ÖKO háló) Az erdő hármass szerepének megismerése játékosan, Az erdész környezettudatos munkája Óriás társasjáték az erdei életközösségről (Csapatverseny) <i>Délután:</i> “LAPBOOK” készítés- Téma Az erdő élővilága Este: vadles erdészekkel 8-10 fős csoportokban.	Szervezési módok: frontális munka, páros munka, kooperatív csoportmunka, részben egyénre szabott munka, egyéire szabott munka Módszerek, tevékenységek: beszélgetés, szerepjáték, játék, szemléltetés, beszámoló készítés, kooperatív módszerek: mozaik technika, Ki vagyok én? alkotás, éneklés, zenehallgatás Eszközök: erdei iskolás projektfüzet, feladatlapok, nagy kartonok, csomagoló papírok, színes formák, kiszúrt papírformák, „Magyarország mánia” kártyák, társasjáték eszközei, szemléltető anyagok, állathangok
4.	<i>Délelőtt:</i> Mozgásos játékok Környezetkímélő hulladékkezelés – szelektív hulladékgyűjtési projekt <i>Délután:</i> Egészségünk a kincsünk Testi – lelki egészség Vacsora készítése: Langallósütés a megbeszélte ismeretek és a megismert, valamint a rendelkezésre álló anyagok segítségével., mézes gyümölcs előkészítése <i>Este:</i> Szentiván éji tűzugrás	Szervezési módok: frontális munka, egyéni munka, páros munka, kooperatív csoportmunka Módszerek, tevékenységek: beszélgetés, szerepjáték, játék, bemutatás, szemléltetés, kooperatív módszerek: villámkártya, útleveél módszer, irodalmi körök

		Eszközök: erdei iskolás projektfüzet, feladatlapok, csomagoló papírok, színes formák,
5.	5. nap <i>Délelőtt:</i> Erdei akadályverseny, csapatvetélkedő a tanösvényen (cél: Az ismeretek szintetizálása) <i>Délután:</i> A projekt értékelése, kiállítás a heti projektek eredményeiből, tapasztalatok összegzése, a tábor zárása, erdei iskolás napló befejezése. (A második vizsgálati rész: fogalmi térkép készítés, kérdőív) Csomagolás és hazautazás	Szervezési módok: frontális munka, kooperatív csoportmunka, Módszerek: beszélgetés, szerepjáték, játék, kooperatív módszerek Eszközök: erdei iskolás projektfüzet, oklevelek, értékelő lapok, állomásokat jelző eszközök, borítékok, laminált szemléltető eszközök

ÖSSZEGZÉS

“A környezeti nevelésnek eredménye kell, hogy legyen a tudás és az érzés is. Nagyon fontos, hogy a gyerekek felfigyeljenek a természet szépségére, érezzék a felfedezés örömét, izgalmát, amikor új dolgokkal találkoznak, és kialakuljon bennük az együttérzés, sajnálat, a csodálat és a szeretet érzése is. Rádöbbennek arra, hogy ők is a természet részei, és nem abból kiszakítva léteznek. Ez hozzájárulhat a természet értékeinek megőrzéséhez is.” (Wilson-Ruth, 2006) Csupán ismeretátadással, a “gyermek fejébe töltött” információdömpinggel nem tudunk hatékonyan tanítani, nevelni. Mindez még fokozottabban érvényes azokra a tanulókra, akik valamilyen területen különleges bánásmódot igényelnek.

Az interaktív, együttműködésen és felfedeztető tanuláson alapuló környezeti nevelési módszerek véleményem szerint kiválóan és hatékonyan alkalmazhatók a fejlesztőpedagógiában, a gyógypedagógiai nevelő – oktató folyamatokban. A tanulmány célja egy olyan pilot kutatás kezdeti szakaszának bemutatása volt, melynek legfőbb célkitűzése a SNI tanulók környezettudatosságának feltárása mellett egy erdei iskolai projektben való aktív részvétel hatékonyságának nyomon követése.

IRODALOMJEGYZÉK

Tölgyszéky Papp Gyuláné: (2001): Természetismeret 5., Nemzeti Tankönyvkiadó Bp.

Tölgyszéky Papp Gyuláné: (2003): Természetismeret 6. Nemzeti Tankönyvkiadó Bp.

Dr. Gyarmathy Éva (2012): Diszlexia a digitális korszakban, Műszaki Kiadó, Bp.,

Vásárhelyi Judit (szerk.) (2003,2010): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Bp.,

Havas Péter (2003): A környezeti neveléstől a fenntarthatóság pedagógiájáig, (online) www.korlanc.ngo.hu/cikk8.htm 2003.10.30.

Gulyás Pálné – Havas Péter (2003): Értékek és alapelvek a környezeti nevelésben, (online) www.korlanc.ngo.hu/cikk9.htm 2003. 10.30.

- Havas Péter (2006): A fenntarthatóság pedagógiája, In.: Fenntarthatóság pedagógiája A remény paradigmája a 21. század számára kézirat www.korlanc.hu (2006. augusztus 15.)
- Havas Péter (1994): Értékek és követelmények a környezeti nevelésben, In.: KÖRLÁNC Kalauz (szerk. Havas Péter), Aqua Kiadó Bp. 1994
- Keith Wheeler (2006): Fenntarthatóság öt nézőpontból, In: Fenntarthatóság pedagógiája A remény paradigmája a 21. század számára kézirat (online) www.korlanc.hu (2006. augusztus 15.)
- Kovátsné Németh Mária (szerk) (1997) Erdőpedagógia Győr, ACSJTF 1997.
- Joy Palmer – Philip Neal (2000): A környezeti nevelés kézikönyve, Körlánc, Környezeti Nevelési Programiroda, Bp.
- Schróth Ágnes (szerk.) (2004): Környezeti nevelés és a középiskolában, Trefort Kiadó, Bp.,
- Kovátsné Németh Mária (2006): Fenntartható oktatás és projektpedagógia, In.: Új Pedagógiai Szemle, OKI, Bp., 75-86.o.
- Kovátsné Németh Mária (2001): A reformpedagógiai szemlélet, mint projekt módszer jelentősége a tanárképzésben és a tanártovábbképzésben In.: Tanulmánykötet, NYME ATFK Győr
- Lehoczky János (1999): Iskola a természetben avagy A környezeti nevelés gyakorlata, Raabe Klett Könyvkiadó Kft., Bp.
- Kosztolányi Istvánné (alkotószerk.) (2002): Az erdei iskola hasznos könyve Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
- Hortobágyi Katalin: Erdei iskola OKI Erdei Iskola Egyesület, Bp., 1993.
- Kováts- Németh Mária (2010): Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig, Comenius Kft. Pécs 2010.
- M. Nádas Mária (2003): Projektoktatás, Gondolat Kiadói Kör, ELTE BTK Neveléstudományi Intézet, Bp.
- Kövecsesné Gösi Viktória (2015): A környezeti nevelés gyakorlata az erdei iskolában, Hazánk Kiadó, Győr
- Wilson-Ruth (2006): A rácsodálkozás képességének kialakítása a kisgyermekkorban (online) www.tabulas.hu/cedrus/index1.html (2006.05.10)